

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Samhällskunskap

Anställningsbara lärare eller rutten frukt

En studie av den utbildningspolitiska diskussionen
om lärarutbildningen och dess studenter

Examensarbete i samhällskunskap
Hösttermin 2010
Författate: Cajsa Johansson
Handledare: Helena Rohdén
Antal ord: 9 993

Titel: Anställningsbara lärare eller rutton frukt

Författare: Cajsa Johansson

Kurs: Examensarbete i samhällskunskap

Omfattning: 15 högskolepoäng

Termin: Ht10

Handledare: Helena Rohdén

ABSTRACT

Bakgrund: Lärarutbildningen är en viktig del i förandet av den skola och i längden det samhälle vi vill ha. Den nuvarande lärarutbildningen har kritiserats hårt för att ha misslyckats med att rekrytera ”rätt” studenter till utbildningen och att utbilda de lärare som svensk skola behöver. Studien undersöker den utbildningspolitiska debatten om och kritiken mot lärarutbildningen närmare.

Syfte: Studien granskar de utbildningspolitiska synsätt som legat till grund för både den nuvarande och den kommande lärarutbildningen utifrån Ingrid Unemar Öst utbildningspolitiska diskurser. Fokus i studien ligger på identifierandet av de olika uppfattningarna om syftet med utbildningen och studenternas roll i densamma. I studien undersöks också relationen mellan synen på utbildningen och synen på studenterna.

Metod: Studien är en idéanalys där Unemar Östs diskurser används som analysinstrument i form av idealtyper för att identifiera de diskurser som artikuleras i de slutbetänkanden som legat till grund för reformerna av den nuvarande och den kommande lärarutbildningen. En jämförelse mellan slutbetänkandena görs för att utröna om en förändring i den utbildningspolitiska diskussionen om lärarutbildningen skett.

Resultat: Synen på syftet med lärarutbildningen artikuleras entydigt ifrån en arbetsmarknadsdiskurs i båda slutbetänkandena. I slutbetänkandet för den nuvarande lärarutbildningen finns en inkoherens mellan det syftet och den synen på studenterna som uttryck eftersom synen på studenterna i första hand artikuleras utifrån demokratidiskursen. I slutbetänkandet för den kommande lärarutbildningen artikuleras syfte och synen på studenterna från samma diskurs vilket innebär att slutbetänkandet i det avseendet är koherent.

Sökord: Lärarutbildning, rekrytering, utbildningspolitik, Ingrid Unemar Öst, betänkande

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Kritiken mot lärarutbildningen	1
1.2 Övergripande syfte	3
1.3 Den expanderande högskolan	3
1.4 Lärarutbildningen som specifikt fall.....	4
2. Utgångspunkter	5
2.1 Kampen om den högre utbildningens syften och mål	5
2.2 Fyra utbildningspolitiska diskurser	6
2.3 Min tillämpning av Unemar Östs resultat.....	8
2.3 Brister sammanhålningen?	9
3. Syfte och frågeställningar	10
4. Metod och material	11
4.2.1 Textanalys med idealtyper	11
4.2.2 Idealtyperna.....	12
4.3 Material.....	13
4.3.1 Utbildningspolitisk text: slutbetänkanden.....	13
4.3.3 Diskussion om materialet.....	14
4.3.4 Kommittédirektiven	15
4.3.5 Urval	15
4.4 Kriterier för slutsatsdragning.....	15
4.4.1 Koherens	16
4.5 Validitet	17
4.6 Tolkning, intersubjektivitet och reliabilitet	18
5. Resultat.....	18
5.1 Att lära och leda SOU 1999:63.....	19

5.1.1 Syftet med lärarutbildningen enligt SOU 1999:63	20
5.1.2 Synen på studenterna enligt SOU 1999:63	21
5.1.3 Är syfte och syn på studenterna koherenta?	22
5.2 En hållbar lärarutbildning SOU 2008:109	23
5.2.1 Syfte med utbildningen enligt SOU 2008:109	23
5.2.2 Synen på studenterna enligt SOU 2008:109	24
5.2.3 Är syfte och syn på studenterna koherenta?	26
6. Slutdiskussion	27
Referenser	
Bilaga 1: Analysscheman	
Bilaga 2: Urval	

1. Inledning

Hösten 2011 kommer Sverige att få en ny lärarutbildning. Detta efter hård kritik mot den lärarutbildning vi har idag och de studenter som befinner sig inom den. I en artikel på Sydsvenskan.se hävdar professor Lars Pålsson Syll att den nya lärarutbildningen, trots förändringar i struktur och innehåll, inte kommer att innebära en förbättring av utbildningen så länge som studenterna som rekryteras fortsättningsvis har så låga förkunskaper och så låg studievana som de har i dag. Pålsson Syll liknar i artikeln lärarstudenter vid rutten frukt som inte kan bli en god efterätt.¹ Artikeln fick mig att fundera över hur kritiken mot den nuvarande lärarutbildningen sett ut och den fick mig att inse att mycket av den kritik som riktats mot utbildningen både från forskarhåll och från intresseorganisationer har handlat om lärarutbildningens oförmåga att rekrytera ”rätt” studenter samt lärarstudenternas dåliga förkunskaper och oförmåga att bli bra lärare.

1.1 Kritiken mot lärarutbildningen

I Högskoleverkets utvärdering 2005 lyftes problematiken kring lärarutbildningens struktur och innehåll särskilt fram. Som lärarutbildningen ser ut idag har studenterna stor frihet att på egen hand konstruera sin utbildning efter intresse. Lärosätena å sin sida har goda möjligheter att erbjuda studenterna olika typer av kurser och specialiseringar eller inriktningar inom ramarna för lärarutbildningen. Den mycket fria och flexibla struktur som var en av huvudtankarna med den nuvarande lärarutbildningen har enligt Högskoleverket lett till att lärosätena har svårt att skapa en naturlig progression för studenterna inom utbildningen. För studenternas del bidrar de lösa formerna för programmet till att göra utbildningen svåröverskådlig och snårig. Det blir svårt för studenterna att finna en ”röd tråd” i utbildningen och det blir svårt för framtida arbetsgivare att avgöra vilken kompetens de utexaminerade lärarna har.²

Vidare framhåller Högskoleverket att innehållet i den nuvarande lärarutbildningen lämnar mer att önska. Kravnivån har varit för låg framförallt inom det för alla lärarstudenter gemensamma allmänna utbildningsområdet (AUO) som ska utgöra kärnan för

¹ Pålsson Syll (2010)

² Högskoleverket (2005, s.17-18)

lärarprofessionen. Området saknar dessutom enligt Högskoleverket för yrket väsentliga moment som exempelvis bedömning.³

Den nuvarande lärarutbildningen har inte bara kritiserats för struktur och innehåll. Rekryteringen av studenter till lärarutbildningen har kritiserats både i forskning och i rapporter. I *Praktiske grundens* temanummer om lärarutbildningen konstaterar Broady, Börjesson och Bertilsson i förordet⁴:

Under de senaste tjugo åren har de svenska lärarstudenternas tillgångar skruppnat ihop. Vad man än mäter – de allt lägre gymnasiebetygen, de allt sämre resultaten på högskoleprovet, härkomsten i allt lägre samhällsklasser, föräldrarnas utbildningsnivå – har de som rekryteras till lärarutbildningen allt mindre kulturellt och annat kapital med sig i bagaget.(s. 7)

I en rapport som Börjesson själv släppt bekräftas att det i rekryteringen till lärarutbildningen har skett en social deklassering, vilket innebär att andelen studenter med bakgrund i högre socioekonomiska grupper har minskat. Den meritokratiska selektionen har också minskat, vilket innebär att färre studenter med goda betyg från gymnasiet eller högskoleprovet söker sig till lärarutbildningen. Detta får till konsekvens att en större andel studenter med sämre förkunskaper antas.⁵

I McKinseyrapporten *How the world's best-performing school systems come out on top* framhävs flera aspekter som bidragit till att göra världens bästa skolsystem världsbäst, däribland att rätt personer väljs ut till läraryrket. Denna gallring bör enligt rapporten ske redan i antagningen till lärarutbildningen.⁶

I Lärarnas Riksförbunds rapport *Vem blir vad – och varför?* Jämförs studerande på jurist-, socionom-, läkar- och lärarprogrammet. I rapporten pekas det låga söktrycket till lärarutbildningen, i förhållande till de andra professionsutbildningarna, ut som en viktig skillnad. Det låga söktrycket innebär att i princip samtliga sökanden antas oavsett om de har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen eller är lämpliga för yrket, eller ej.⁷

Även om kritiken som refererats här ovan främst riktar sig mot lärarutbildningens rekrytering gäller den också indirekt de studenter som söker sig till lärarutbildningen idag - de håller enligt kritikerna inte måttet.

³ Högskoleverket (2005, s.15-16)

⁴ Broady, Börjesson och Bertilsson (2009)

⁵ Börjesson (2004, s.21)

⁶ McKinsey & Company (2007 s.17-19)

⁷ Lärarnas Riksförbund (2008 s.32-35)

1.2 Övergripande syfte

Den här uppsatsen har som övergripande syfte att närmare undersöka den utbildningspolitiska diskussionen om och kritiken mot lärarutbildningen. Kan det sägas att lärarutbildningen misslyckats med att locka ”rätt” studenter och innebär detta misslyckande i så fall att ”fel” studenter antas till utbildningen? Är lärarstudenterna som Pålsson Syll uttrycker sig, rutten frukt? Genom min studie hoppas jag kunna erbjuda ett nytt perspektiv i den utbildningspolitiska debatten om de ”dåliga” lärarstudenterna.⁸

1.3 Den expanderande högskolan

Detta avsnitt är en orientering i den utveckling inom den högre utbildningen som skett de senaste decennierna. Denna orientering är av vikt för att läsaren ska få en förståelse för det fall som kommer att behandlas i uppsatsen.

Under 1900-talets andra hälft har den högre utbildningen i Sverige genomgått en explosionsartad expansion. Under 1990-talet ökade antalet studieplatser med 80 procent.⁹ Expansionen kan förklaras av både demokratiska skäl, för att minska den sociala skiktningen i samhället, och av arbetsmarknadens behov av en mer kvalificerad arbetskraft i ett samhälle med ökad arbetsdelning och teknologisering.¹⁰ Martin Trows teori om massutbildning är en av de mest citerade teorierna om den högre utbildningens expansion. Trow menade att den högre utbildningen utvidgas, eller expanderar, i faser. Från att ha varit en elitinriktad utbildning och ett privilegium för de antagna, expanderar den högre utbildningen till att omfatta allt fler studieplatser och studenter. Expansionen innebär en förändring av den högre utbildningens roll i samhället. När fler får tillgång till högre utbildning börjar det att ses som en rättighet. Enligt Trow är slutstadiet i expansionen den universella utbildningen. Denna fas inträffar när över 50 procent av en årskull går vidare till högre studier. I ett samhälle där den högre utbildningen har nått den universella fasen ses högre utbildning av en stor del av medborgarna som ett obligatorium.¹¹

Trows teorier om massutbildning är intressant i förhållande till utvecklingen av den svenska högre utbildningen. I proposition *Den öppna högskolan* uttryckte den socialdemokratiska regeringen som mål för den högre utbildningen i Sverige att 50 procent av

⁸ Det övergripande syftet preciseras i kapitlet 3.

⁹ Proposition 2001/02:15 (s.20)

¹⁰ Högskoleverket (1999 s.8-10)

¹¹ Trow (1973 s.7-8, 14)

en årskull ska läsa vidare på högskolan innan de fyller 25 år.¹² Relaterat till Trows teori innebär detta att målet för den högre utbildningen i Sverige stämmer väl in på fasen universell utbildning. Med den Socialdemokratiska regeringens ambitioner i bakhuvudet blir det intressant att återknyta till kritiken mot lärarutbildningen i avseende att utbildningen inte kan locka till sig ”rätt” studenter. Om den större delen av en årskull ska vidare till den högre utbildningen kommer detta att innebära en ökad variation bland studenterna, bland annat i förkunskaper och socioekonomisk bakgrund.

Utifrån ovan förda resonemang blir det tydligt att det finns olika synsätt inom utbildningspolitiken kring vad den högre utbildningens roll i samhället ska vara och hur man ska förstå studenternas del i utbildningen. I mitt försök att förstå kritiken mot lärarutbildningen har jag snubblat över en av de mest grundläggande frågeställningarna för den samhällsvetenskapliga forskningen om den högre utbildningen: vad ska syftet med den högre utbildningen vara och vem ska ges tillträde?

1.4 Lärarutbildningen som specifikt fall

Utöver ovan nämnda kritik som i sig gör lärarutbildningen till ett intressant fall har utbildningen andra kvalitéer som gör att det övergripande forskningsproblemområdet, vad syftet med den högre utbildningen ska vara och vilka som ska ges tillträde, skulle vara relevant att pröva på utbildningen.

Expansionen av den högre utbildningen bidrog till att skapa en tudelad utbildning. En *urvalsutbildning* där antal sökande kraftigt överstiger antalet platser t.ex. läkarprogrammet, och en *rekryteringsutbildning* där antalet sökande/plats är lågt.¹³ Söktrycket till lärarutbildningen är 1,4 sökande/plats.¹⁴ Det sker alltså i princip inget urval utan alla som söker kommer in. På grund av att i princip alla sökande antas blir studentgruppen inom rekryteringsutbildningar som lärarutbildningen mer heterogen förkunskapsmässigt än studentgruppen inom urvalsutbildningar eftersom antagningsreglerna för högre utbildning i Sverige fungerar så att när det är för många sökande till en utbildning och ett urval måste ske sker det genom att de med bäst meriter väljs ut.¹⁵ Urvalsutbildningar har därför i regel enbart studenter med goda meriter och förkunskaper.¹⁶ Frågan om vem som ska ges tillträde är alltså

¹² Proposition 2001/02:15 (s.37)

¹³ SOU 2004:29 (s.82)

¹⁴ Siffran baseras på statistik från högskoleverket och avser Vårterminen 2010 för lärarutbildningen.

¹⁵ Högskoleverket (2009 s.18)

¹⁶ Svensson (2006 s.116-117)

mer relevant för rekryteringsutbildningar så som lärarutbildningen eftersom urvalsutbildningar på ett annat sätt kan reglera vilka studenter som ges tillträde i urvalsprocessen.

Läroarutbildningen är Sveriges största utbildning sett till antalet studenter och de studenter som finns inom läroarutbildningen idag kommer att undervisa i skolor och på fritidshem i flera decennier framåt vilket innebär att den utbildning och de erfarenheter som läroarstudenterna idag får kommer att prägla skolverksamheten en lång tid framöver. Läroarutbildningen är omdiskuterad eftersom dess förmåga att utbilda skickliga lärare i längden påverkar skolan som institution vilket får effekter för samhället i stort. Läroarutbildningen är därför också ett viktigt utbildningspolitiskt verktyg för att från statligt håll kunna styra och påverka skolverksamheten. Eftersom läroarutbildningen är en så central utbildning för skola och samhälle är det relevant att försöka förstå bakomliggande processer som synen på syftet med utbildningen och vilka som ges tillträde.

2. Utgångspunkter

Ovan presenterades mitt övergripande syfte och det specifika fall jag vill undersöka. Nedan kommer jag att redogöra för den teoretiska utgångspunkt och vinkling som gör en undersökning av mitt specifika fall till ett vetenskapligt intressant problem.

2.1 Kampen om den högre utbildningens syften och mål

Hittills har jag kunnat konstatera att det inom utbildningspolitiken, som bestämmer riktlinjerna för den högre utbildningen och dess reformer, finns olika sätt att se på den högre utbildningens syfte och vilka som ska ges tillträde till densamma. För att kunna undersöka den utbildningspolitiska debatten om läroarutbildningen behöver jag således få ett grepp om vilka olika sätt som finns att se på den högre utbildningens syfte och på studenterna.

Fram till för inte så längesedan saknades en kartläggning av de synsätt som ligger till grund för olika utbildningspolitiska inriktningar och ställningstaganden. År 2009 lade Ingrid Unemar Öst fram sin avhandling *Kampen om den högre utbildningens syften och mål*. Avhandlingen är en diskursanalys av den svenska utbildningspolitiska kampen om den högre utbildningens syften och mål under perioden 1992-2007. Syftet med Unemar Östs avhandling är att kartlägga skilda diskurser, eller bakomliggande synsätt, inom svensk utbildningspolitik.

Genom att undersöka vilka olika diskurser som återfinns, eller artikuleras, inom dokument med utbildningspolitiska riktlinjer för den högre utbildningen vill Unemar Öst undersöka om det finns hegemoniska tendenser för någon diskurs, alltså tendenser att ett synsätt får tolkningsföreträde, inom utbildningspolitiken. Avhandlingen har också som syfte att analysera hur subjektet student positioneras inom de skilda diskurserna, alltså vilken roll, eller subjektsposition, studenterna har utifrån syftet med utbildningen.¹⁷

Unemar Östs studie resulterar i identifierandet av fyra olika diskurser inom den utbildningspolitiska kampen om den högre utbildningen: 1) den klassiska akademiska diskursen, 2) globaliseringsdiskursen, 3) demokratidiskursen och 4) identitetsdiskursen.

I avhandlingen konstateras att diskurserna existerar sida vid sida i utbildningspolitiken. Ibland ges till och med uttryck för olika diskurser i samma politiska dokument som ger riktlinjer för hur den högre utbildningen ska struktureras eller reformeras.¹⁸ Unemar Öst diskuterar och problematiserar inte detta faktum i avhandlingen. Hennes fokus är i första hand den utbildningspolitiska kampen som framträder mellan olika politiska dokument med riktlinjer, inte inom ett och samma.

2.2 Fyra utbildningspolitiska diskurser

I det här avsnittet kommer jag att kort redogöra för de olika utbildningspolitiska diskurserna som Unemar Öst identifierat. Diskurser har tydliga kopplingar till och förstärks genom tidigare forskning. Diskurserna speglar den aktuella forskningen om i vilken riktning synsätten på den högre utbildningen är på väg.¹⁹ Jag har försökt hitta kritik mot eller respons på Unemar Öst avhandling men har inte funnit någon. Jag är i min studie medveten om att det sätt på vilket Unemar Öst konstruerar sina diskurser är ett av flera möjliga. Jag har dock inte lyckats hitta någon alternativ konstruktion av diskurser inom utbildningspolitik. Jag finner att de diskurser Unemar Öst konstruerat har stöd i den forskning jag själv gått igenom inom ämnet och har därför valt att utgå ifrån hennes resultat i min egen studie.

Den klassiska akademiska diskursen värnar om den högre utbildningens kunskapssökande och kunskapsförmedlande syften. Även om uttryck och idéer har förändrats kan den klassiska akademiska diskursens tankar föras tillbaka till ett upplysningsideal som bygger på ett kritiskt

¹⁷ Begreppet subjektsposition används för att fokusera subjektets inplacering i en diskursiv struktur och ge en förklaring till hur individer produceras som sociala aktörer.

¹⁸ Unemar Öst (2008)

¹⁹ Se Kezar (2004), Larsson (2009), Slaughter & Leslie (1997)

vetenskapligt förhållningssätt. Inom diskursen betonas vikten av att den högre utbildningen och studenterna inom den har möjlighet att fritt utvecklas intellektuellt. När staten försöker styra utbildningen för mycket uppstår konflikter mellan samhälleliga krav och akademiska krav på kvalitet. Studenten förväntas agera rationellt och heterogeniteten i studentgruppen vad gäller bakgrund och förutsättningar tenderar att bli en ickefråga då man inom diskursen ser att alla studenter agerar utifrån ett rationellt syfte. Högre utbildning leder till vetenskaplig och kritisk skolning av studenter och studenten som kritiskt skolad är kunskapssökande, självständig och för samhället framåt.²⁰

Inom *globaliseringsdiskursen* är Sveriges och Europas konkurrenskraft internationellt viktig och studenterna som humankapital är en viktig resurs i (den globala) ekonomin. Investeringar i humankapital kan föra den ekonomiska utvecklingen framåt, men synen på studenten som humankapital innebär också att subjekten rangordnas hierarkiskt efter hur mycket värda de är i ekonomin. Här blir kvaliteter som gymnasiebetyg och högskoleprovsresultat viktiga måttstockar för att avgöra vad ett subjekt är "värt". Utbildningens syften och mål knyts till arbetsmarknadens krav och behov. Utbildningen är således i första hand till för att fylla ett behov av kompetens hos arbetskraften. För studenten blir den högre utbildningen instrumentell, ett medel för att skaffa sig en plats på arbetsmarknaden, men arbetsmarknadens behov är inom diskursen överordnat studenten som subjekt och den högre utbildningen som institution.²¹

Demokratidiskursen fokuserar på den högre utbildningens roll som upprätthållare och utvecklare av den svenska demokratin och som en bidragare till jämlikhet och rättvisa i samhället. Fokus ligger på att få till stånd en breddad rekrytering så att den sociala snedrekrytering som bidrar till att grupper i samhället är underrepresenterade inom den högre utbildningen, upphör. Vikten av att se den högre utbildningen som något som alla ska ha tillgång till och rätt till framhålls. Studenten ses som en representant för en samhällsgrupp och utifrån den subjektspositionen blir studenten en aktiv deltagare för att påverka och förändra den högre utbildningen och samhället utifrån sitt gruppintresse.²²

Identitetsdiskursen är begränsat framhållen inom utbildningspolitiken under den undersökta perioden. Diskursen framhåller identitet och identitetsskapande som viktiga syften för den högre utbildningen men också att den högre utbildningen ska verka för värden som är

²⁰ Unemar Öst (2008 s. 115-149)

²¹ Unemar Öst (2008 s.149-182)

²² Unemar Öst (2008 s.183-208)

kulturöverbryggande och gemensamma, exempelvis tanken om alla människors lika värde. Mångfaldsfrågor är viktiga men inte utifrån gruppidentiteter som inom demokratidiskursen, snarare hamnar fokus på individen istället för gruppen.²³

2.3 Min tillämpning av Unemar Östs resultat

I min studie kommer jag att använda mig av Unemar Östs diskurser för att analysera och beskriva de utbildningspolitiska synsätt som präglar synen på syfte och synen på studenterna för ett specifikt fall, lärarutbildningen. I detta avsnitt kommer jag förklara hur jag ska förhålla mig till Unemar Öst i min egen studie.

Som jag redan nämnt är Unemar Östs studie en analys av den utbildningspolitiska kampen om den högre utbildningen generellt. I min studie kommer jag att använda mig av hennes resultat för att undersöka mitt specifika fall, lärarutbildningen. Genom att undersöka ett specifikt fall kan jag också problematisera de aspekter jag anser lämnas utan närmare diskussion i Unemar Östs avhandling.

Unemar Öst menar att diskurserna kan samexistera, till och med inom ett och samma dokument med riktlinjer för den högre utbildningen. Detta trots att de, som visades ovan, i flera avseenden inte är förenliga med varandra eftersom de har olika intressen med utbildningen och olika syn på syftet och på studenterna. Hur påverkar den utbildningspolitiska kampen artikuleringen av diskurser inom riktlinjerna för en specifik utbildning?

Den andra aspekten som jag kan problematisera utifrån min undersökning är det antagande Unemar Öst gör i konstruerandet av sina diskurser nämligen den sammanhållna relationen mellan synen på syftet med utbildningen och synen på studenterna. Diskurserna är konstruerade så att ett visst syfte också förutsätter en viss subjektsposition för studenterna. Denna sammanhållning diskuteras och problematiseras inte i avhandlingen.

Om min studie kan visa att flera olika diskurser kan ligga bakom riktlinjer för en och samma utbildning är det då också möjligt att inom ramen för en utbildningspolitisk reform uttrycka ett syfte tillhörande en särskild diskurs och en syn på studenterna tillhörande en annan? Hur väl fungerar implementeringen av reformen om syftet med utbildningen och synen på studenterna inte är förenliga? Genom att undersöka en specifik utbildning kan relationen mellan synen på syftet med utbildningen och synen på studenterna närmare granskas. För en sådan undersökning är lärarutbildningen ett exemplariskt fall att pröva. Om

²³ Unemar Öst (2008 s.209-229)

syftet med utbildningen och synen på studenterna är sammanhållna som Unemar Öst antar, hur kommer det sig att det enbart är lärarstudenterna och lärarutbildningens rekrytering som kritiserats och inte syftet med hela utbildningen?

Unemar Öst framhäver i sin avhandling att diskurserna kan artikuleras olika starkt under olika tidsperioder. Det är därför av vikt för att kunna göra en mer djuplodande beskrivning av utbildningspolitiken om lärarutbildningen att också beskriva hur den förändrats över tid. Utifrån mitt övergripande syfte att undersöka kritiken mot lärarutbildningen kommer jag således med hjälp av Unemar Östs diskurser att göra en jämförelse mellan de politiska riktlinjer som legat till grund för den nuvarande lärarutbildningen och de politiska riktlinjer som legat till grund för den kommande lärarutbildningen. De utbildningspolitiska diskurser som legat bakom kritiken torde också ha präglats konstruerandet av den kommande lärarutbildningen.

I min studie bygger jag på Unemar Östs avhandling, men jag utvecklar och vidgar också Unemar Östs resultat genom att undersöka den utbildningspolitiska kampen inom en specifik utbildning och genom att jag fokuserar på relationen mellan synen på syfte och synen på studenterna inom ramarna för detta specifika fall.

2.3 Brister sammanhållningen?

Eftersom Unemar Östs avhandling gav mig uppslag att undersöka hur sammanhållna diskurserna är avseende synen på syftet med utbildningen och synen på studenterna inom ramen för en specifik utbildning kommer jag i detta avsnitt närmare gå in på forskning och rapporter som behandlat just relationen mellan syftet med den högre utbildningen och studenterna.

I inledningen av uppsatsen nämndes Trows teori om massification. Denna teori stödjer Unemar Östs antagande om en sammanhållning mellan synen på utbildningen och synen på studenterna. Trow menade att övergången från en fas till en annan innebär både en förändrad syn på tillträde till utbildningen, i förlängningen på studenterna, och på det mål och innehåll som utbildningen ska ha. Dock menade Trow att en förändring av utbildningen inte sker i ett ”clean cut”. Vissa områden inom den högre utbildningen är mer trögföränderliga än andra

varför de kan ta längre tid att omskapa. Därför kan synen på syftet med den högre utbildningen och synen på studenterna hamna i otakt.²⁴

Kim skriver utifrån Trows teorier att den expansion av den högre utbildningen i Sverige som skett under 1990-talet har byggt på en förändrad syn på studenterna och utbildningens tillgänglighet men att utbildningens mål och innehåll inte har förändrats vilket har inneburit implementeringsproblem.²⁵ Broady m.fl. utvecklar detta resonemang i sin utvärdering av högskolans arbete för en breddad rekrytering. En satsning för att rekrytera nya grupper av studenter till den högre utbildningen kommer inte att fungera om inte utbildningen förändras så att dessa nya studenter, med varierande förmåga och förutsättningar, hålls kvar i utbildningen. Broady m.fl. föreslår därför två vägar för att expansionen ska få ett genomslag och den sociala snedrekryteringen ska minska: antingen anpassas de nya grupper till det befintliga system, eller så omdanas systemet efter de nya grupperna. Studenter och utbildning måste anpassas efter varandra.²⁶

Rapporterna och forskningen som refererats ovan visar på behovet av en sammanhållning mellan synen på syftet med utbildningen och synen på studenterna i enlighet med det antagande som Unemar Öst gör. Det framgår dock att syfte och syn på studenterna inte alltid är sammanhållet i utbildningspolitiska reformer vilket påverkar implementeringen i den mån att reformerna inte ger ett tillfredställande resultat.

3. Syfte och frågeställningar

Denna uppsats syftar till att utifrån Unemar Östs identifierade diskurser analysera det/de utbildningspolitiska synsätt som präglat synen på syftet med, och synen på studenterna i, lärarutbildningen. Detta mer preciserade syfte kommer att uppfyllas genom en beskrivning utifrån tre aspekter. För det första kommer en beskrivning av de diskurser som kan identifieras inom de politiska riktlinjerna för den nuvarande och den kommande lärarutbildningen göras. För det andra kommer jag att analysera hur sammanhållna synen på syftet med utbildningen och synen på studenterna är inom både den nuvarande och den kommande lärarutbildningen. För det tredje kommer resultatet av analysen av den nuvarande

²⁴ Trow (1973 s.20)

²⁵ Kim (2002 s.6-7)

²⁶ Broady m.fl. (2006 s.132-133)

och den tillkommande lärarutbildningen att jämföras för att utröna huruvida det skett en förändring i det utbildningspolitiska synsättet på lärarutbildningens syfte och lärarstudenterna.

Syftet delas upp i följande frågeställningar:

- 1) Vilken/vilka utbildningspolitiska diskurs/er kan identifieras i de utbildningspolitiska riktlinjer som ligger till grund för den nuvarande lärarutbildningen?
- 2) Vilken/vilka utbildningspolitiska diskurs/er kan identifieras i de utbildningspolitiska riktlinjer som ligger till grund för den kommande lärarutbildningen?
- 3) Är synen på syftet med utbildningen och synen på studenterna sammanhållna i de riktlinjer som ligger till grund för den nuvarande och den kommande lärarutbildningen?²⁷
- 4) Har den utbildningspolitiska diskussionen förändrats avseende syfte och syn på studenterna i riktlinjerna för den kommande lärarutbildningen i jämförelse med den nuvarande lärarutbildningen?

4. Metod och material

4.1 Metod

4.2.1 Textanalys med idealtyper

Valet att bygga min studie på Unemar Östs resultat har bidragit till mitt val av textanalys som design. För att kunna identifiera de utbildningspolitiska diskurserna som ligger till grund för den nuvarande och den kommande lärarutbildningen har jag valt att konstruera Unemar Östs diskurser till ett analysverktyg i form av idealtyper, således är min metod idéanalys. Jag kommer att närma mig de texter jag analyserar utifrån intentionen att identifiera olika bakomliggande idésystem, diskurserna. Bergström och Boréus skriver att idealtyper fungerar som ett raster som läggs över texter för att kunna fånga upp de aspekter som är av intresse. Genom användandet av ett sådant raster är det möjligt att renodla företeelser så att idésystem kan identifieras och rekonstrueras.²⁸

²⁷ I metodavsnittet kommer jag att tydliggöra vad jag menar med sammanhållning samt hur detta ska mätas.

²⁸ Bergström och Boréus (2005 s. 159)

All textanalys bygger på tolkning. Tolkningsstrategi väljs utifrån fokus för studien. Min studie kommer att vara uttolkarorienterad eftersom jag kommer att närma mig de texter jag analyserar med ett syfte som ligger bortom texternas avsändare och primära mottagare.²⁹ För studiens syfte är det i första hand identifierandet av idéer som är det intressanta.

4.2.2 Idealtyperna

Operationaliseringen av Unemar Östs diskurser sker i form av idealtyperna som presenteras i två analysplaner som återfinns i bilaga 1. När jag har konstruerat idealtyperna har jag valt att anpassa dem efter studiens syfte, därför finns vissa aspekter som Unemar Öst har med i diskurserna, till exempel styrningen av den högre utbildningen, inte med i idealtyperna. Jag har också valt att döpa om globaliseringsdiskursen till arbetsmarknadsdiskurs och fokusera mer på arbetsmarknadsanpassningen än internationaliseringen. I Unemar Östs diskurs har dessa båda delar lika stor betydelse, jag har dock valt att tona ner internationaliseringsaspekten med tanke på den utbildning jag analyserar. Svensk lärutbildning är tänkt för en arbetsmarknad i Sverige och är därför inte en utbildning som konkurrerar med utländska utbildningar, eller utbildar för en internationell arbetsmarknad på samma sätt som till exempel en civilingenjörsutbildning.

Idealtyperna fungerar som sagt som ett raster som ska fånga upp vissa aspekter av en text. Rent krasst utgör Unemar Östs diskurser mitt raster. Diskurser är abstrakta och luddiga. För att kunna tillämpa dem på mitt textmaterial har jag fått konkretisera deras uttryck för synen på syftet med utbildningen och synen på studenterna genom att dela upp dem i kategorier.³⁰

Trots att synen på syftet med utbildningen och synen på studenterna delats upp i kategorier är uttrycken för de olika diskurserna fortfarande abstrakt, exempelvis beskrivs syftet med den högre utbildningen utifrån den klassiska akademiska diskursen som *att söka och förmedla ny kunskap*. En allt för långtgående konkretisering av Unemar Östs diskurser skulle dock innebära en omkonstruering av diskurserna vilket skulle innebära att min analys inte längre kan sägas bygga på hennes, vilket är problematiskt eftersom Unemar Östs resultat är den teoretiska utgångspunkten för min studie. I resultatdelen kommer jag därför att vara tydlig i hur jag gör mina tolkningar av materialet utifrån analysplanen.

²⁹ Bergström & Boréus (2005 s.23-26)

³⁰ Se exempelvis syftet med utbildningen som delats upp i tre variabler i analysplanen: *syfte med utbildningen, målsättning med utbildningen och utbildningen anpassas efter...*

För att i så stor utsträckning som möjligt försöka undvika godtyckliga tolkningssituationer och för att göra idealtyperna ömsesidigt uteslutande har jag vid konstruerandet undvikit uttryck som återfinns inom flera diskurser fast med olika innebörd, ett exempel på detta är begreppet ”frihet” som återfinns i samtliga diskurser men som avser olika saker. Något som jag dock inte kan undvika trots att idealtyperna är konstruerade så att de är ömsesidigt uteslutande är att vissa aspekter som ryms inom idealtyperna är universella. Rationalitet, demokrati och kritiskt tänkande är begrepp som skulle kunna artikuleras inom samtliga diskurser, dessa begrepp måste ändå ingå i idealtyperna eftersom till exempel den klassiska akademiska diskursen och demokratidiskursen är konstruerade runt denna typ av begrepp. Om det i analysen uppstår en tolkningssituation kommer sammanhanget som begreppet nämns i vara avgörande för hur det ska tolkas. Idealtyperna har dock konstruerats så att en tolkning inte kommer att stå och falla med ett enda universellt begrepp utan att det i sitt sammanhang kommer kunna förstås som tillhörande den ena eller andra idealtypen eller ingen av dem.

4.3 Material

4.3.1 Utbildningspolitisk text: slutbetänkanden

Unemar Öst har som material för sin studie använt sig av så kallade auktoritativa texter, det vill säga texter som slutbetänkanden från statliga offentliga utredningar, propositioner och departementsutredningar. Dessa auktoritativa texter är intressanta dels eftersom de utgör underlag för politiska beslut, dels därför att de auktoritativa texterna är en dialog med sociala aktörer som har intresse i frågan.

För min studie är slutbetänkanden särskilt intressanta dokument. Ett slutbetänkande är det dokument som utredare, tillsatta av regeringen, presenterar efter att de utrett en specifik politisk fråga. Slutbetänkandet innehåller utredarnas analys samt ett förslag till beslut eller riktlinjer för den utredda frågan. Inom utredningar har oftast ett flertal olika intresseorganisationer och politiska aktörer (fackförbund, studentorganisationer, arbetsgivarorganisationer etc.) fått komma med åsikter. De olika synsätt som framkommit under utredningen sammanfattas sedan i slutbetänkandet, vilket gör att politiska dokument som slutbetänkanden kan ses som en läggssammanfattning av de synsätt som präglar politiken inom den specifika fråga som utretts. Med detta i åtanke är slutbetänkanden ett lämpligt material för mig att utgå ifrån i min studie.

Slutbetänkanden är också ett lämpligt material att jämföra för att undersöka förändringar vilket jag behöver göra för att kunna besvara min fjärde frågeställning. Om det politiska synsättet i en fråga förändrats torde detta ge utslag i ett slutbetänkande eftersom de som sagt är en lägessammanfattning av de politiska synsätten i frågan. Till min studie kommer slutbetänkandena av de statliga offentliga utredningar som gjordes inför reformeringen av lärarutbildningen 1999 och 2008 att användas som material.

4.3.3 Diskussion om materialet

Mitt val av slutbetänkandena som material har varit strategisk. Ett annat material hade kunnat användas är de propositionerna som låg till grund för besluten om reformering av lärarutbildningen. Både propositioner och slutbetänkanden är en sammanfattning av utbildningspolitiska riktlinjer i en specifik fråga. Anledningen till att propositionerna valts bort är att de inte bara är ett underlag för beslut utan även är en argumenterande text för regeringens ställningstagande i förhållande till slutbetänkandet, vilket gör att propositionen är mer politiskt vinklad än slutbetänkandet som genom det kommittéväsande vi har i Sverige ska kunna garanteras en oberoende politisk ställning.³¹ Som jag redan nämnt är diskurserna större än partipolitik, de är idésystem som ligger bakom den artikulerade politiken varför ett så brett perspektiv som möjligt på frågan bör undersökas och i det fallet är slutbetänkandet ett bättre material än propositionerna.

Ur jämförelsesynpunkt är slutbetänkandena också ett bra val. Eftersom den nya lärarutbildningen ännu inte startat finns det inte så mycket annat material förutom propositionen att förlita sig på om man vill undersöka de politiska riktlinjer som ligger bakom konstruerandet av utbildningen. För att jämförelsen ska bli så likvärdig som möjligt är det av vikt att det är samma typ av dokument som undersöks.

En annan aspekt att förhålla sig till i valet av material är att de slutbetänkanden jag valt att undersöka är resultat av utredningar som tillsatts av regeringar med olika politisk färg. Utredningen 1998 tillsattes av en Socialdemokratisk regering medan utredningen 2007 tillsattes av Alliansen. Kommer det politiska maktskiftet att påverka resultatet av min analys? Som jag redan nämnt är det kommittéväsande vi har i Sverige politiskt oberoende. Utredningarna som görs på uppdrag av regeringen ska således vara politiskt neutrala. Slutbetänkanden är dessutom kompromissdokument där skilda synsätt fått komma till uttryck.

³¹ Hermansson (1993 s.69-74)

Det kan därför hävdas att en eventuell förändring i synen på syfte och studenterna, som skulle framgå i en jämförelse mellan dokumentet, inte enbart kan bero på ett politiskt makskifte.

4.3.4 Kommittédirektiven

Utredare arbetar inte helt förutsättningslöst. Även om det svenska kommittéväsendet kan ses som politiskt neutralt har regeringen i sitt uppdrag till utredarna även lämnat en rad direktiv för utredningen, dessa kallas kommittédirektiv. För att min analys av slutbetänkandena som material ska bli rättvisare är det av vikt att de direktiv som ligger till grund för utredningarna också granskas.³² Detta eftersom kommittédirektiven sätter ramarna för utredningen, de utbildningspolitiska synsätt som artikuleras i slutbetänkandet kan således ha påverkats av de direktiv som givits.

4.3.5 Urval

Slutbetänkandena är båda på lite drygt 500 sidor och innehåller förutom förslag på förnyade författningstexter, sammanfattningar på svenska och engelska och referenser, en rad bilagor. För att begränsa uppgiften att kvalitativt analysera slutbetänkandena har vissa kapitel i dessa strukits eftersom de inte är av relevans för analysen. I bilaga 2 framgår vilka kapitel som har strukits.

4.4 Kriterier för slutsatsdragning

För de olika frågeställningarna kommer olika kriterier att tillämpas för slutsatsdragning. Den första och andra frågeställningen handlar om förekomsten av diskurser i materialet jag analyserar. Här kommer mitt analysinstrument att användas för slutsatsdragning. Med hjälp av mitt analysinstrument kommer jag att kunna hänföra nyckelord och citat till de olika kategorierna i analysinstrumentet som indikerar olika diskurser. Som jag redan varit inne på kommer dock inte en tolkning att göras utifrån enstaka ord. Texten analyseras utifrån den helhet, det idésystem som respektive idealtyp och i förlängningen diskurs innebär.

För den fjärde frågeställningen kommer en jämförelse att göras mellan slutbetänkandena SOU 1999:63 och SOU 2008:109. För att avgöra om det skett en förändring i utbildningspolitiken om lärarutbildningen kommer de diskurser som identifieras inom de båda

³² De direktiv som granskas är kommittédirektiv 1997:54 som låg till grund för SOU 1999:63 och kommittédirektiv 2007:103 som låg till grund för SOU 2008:109. Kommittédirektiven återfinns som bilagor i slutbetänkandena.

slutbetänkandena avseende syfte med utbildningen och synen på studenterna att jämföras. För studien är det alltså inte innehållet i eller förslaget på en ny lärarutbildning som är intressant i sig, det intressanta är till vilka utbildningspolitiska diskurser som artikuleras och om det har skett en förändring i det avseendet.

4.4.1 Koherens

För den tredje frågeställningen måste jag avgöra hur sammanhållna, förenliga diskurserna är avseende syfte och syn på studenterna. I min ambition att mäta hur sammanhållna diskurserna är inom slutbetänkandena har jag inspirerats av Henrik Friberg Fernros avhandling. Friberg Fernros använder sig av begreppet koherens för att undersöka hur sammanhållna resonemang inom politiken om livets helgd är. För att ett resonemang ska vara koherent avser Friberg Fernros två aspekter. Den första är avsaknader av motsättningar (konsistens), exempelvis vore det en motsättning att hävda att någon både är gift och ogift. Den andra är att det finns en följdriktning mellan skäl och slutsatser som är logisk (konsekvens), man kan till exempel inte argumentera för att himlen är blå därför att snö är kallt.³³ I min analys av hur sammanhållna resonemangen om syfte och subjeksposition är kommer jag att använda mig av koherens som begrepp.

Enligt Friberg Fernros är politik ett område som är särskilt känsligt för inkoherens eftersom politiska beslut och riktlinjer ofta bygger på kompromisser. Friberg Fernros menar att en helt motsättningsfri maktutövning är svår om ens önskvärd att nå, samtidigt är koherensen i politiska beslut och riktlinjer av vikt eftersom inkoherens kan leda till godtycke i maktutövningen. Om de riktlinjer politiker har att förhålla sig är motsägelsefulla eller bygger på resonemang som inte följer logiskt på varandra blir det upp till politikerna själva att tolka från fall till fall.³⁴

I min studie kommer koherensbegreppet att användas för att påvisa när den syn på syftet med utbildningen och den syn på studenterna som artikuleras i slutbetänkandena i huvudsak återfinns inom samma idealtyp och i förlängningen samma diskurs. Inkoherens uppstår i det fall syfte och syn på studenterna artikuleras utifrån två olika diskurser som direkt motsätter varandra (inkonsistens). Inkoherens uppstår också då det finns brister i ett resonemangs

³³ Friberg Fernros (2007 s. 52-58, 83-85)

³⁴ Friberg Fernros (2007 s. 23-27)

följdriktning vilket jag tolkar som artikulerande av synen på syfte från en diskurs och synen på studenterna från en annan (inkonsekvens).

Det finns problem med att hårdra tolkningen av koherens på det sätt som jag gör i min uppsats. Exempelvis kan det inom de diskurser som Unemar Öst konstruerat finnas en inbyggd inkoherens. Dock är en undersökning av koherensen *inom* Unemar Östs diskurser bortom syftet med den här uppsatsen.

För syftet med min studie anser jag att den tolkning av koherens jag gör är rimlig. I min studie utgår jag ifrån Unemar Östs diskurser. Diskurserna är idésystem som är uppbyggda på en sammanhållning mellan syfte och syn på studenterna. Således innebär begreppet koherens för min studie att synen på syfte och synen på studenterna artikuleras utifrån samma diskurs, annars brister följdriktningen av resonemangen i idésystemet.

4.5 Validitet

Med validitet kan menas både begreppsvaliditet, hur väl den teoretiska definitionen överensstämmer med det operationella mätverktyget, alltså hur väl operationaliseringen lyckats, och resultatvaliditet, huruvida analysinstrumentet mäter det som avses mätas.³⁵ Unemar Östs diskurser är operationaliserade i form av de idealtyper som återfinns i analys-schemat i bilaga 1. I avsnitt 4.2.2 *Idealtyper* diskuterades operationaliseringen av den teoretiska definitionen, Unemar Östs diskurser, till idealtyper, uppsatsens mätverktyg. Som jag redan nämnt har jag till viss mån justerat Unemar Östs diskurser för att konstruera ett så lämpligt analysinstrument som möjligt, dock har jag inte lagt till eller dragit ifrån något i förhållande till diskurserna som skulle innebära att deras karaktär förändrades varför jag anser att det finns en god överensstämmelse mellan idealtyperna och Unemar Östs diskurser.

För resultatvaliditeten är det av vikt att idealtyperna som mätinstrument är konstruerade så att kategorierna är ömsesidigt uteslutande.³⁶ I enighet med Unemar Östs resultat ger diskurserna uttryck för fyra olika sätt att se på den högre utbildningen. I avsnitt 4.2.2 diskuterades även hur analysinstrumentet konstruerats utifrån diskurserna för att tillse att idealtyperna är ömsesidigt uteslutande. Jag kommer återkomma till resultatvaliditeten i slutdiskussionen eftersom det är svårt att avgöra om mitt analysverktyg mäter det som avses mätas innan analysen är gjord.

³⁵ Esaiasson m.fl. (2004 s.57, 61-62)

³⁶ Esaiasson m.fl. (2004 s. 158-159)

4.6 Tolkning, intersubjektivitet och reliabilitet

Den förförståelse en författare går in med i en studie är svår att hantera. Redan inför analysen kan min förförståelse ha påverkat val av exempelvis teoretisk utgångspunkt. För att inte präglas min egen förförståelse i analysen och försöka motverka graden av subjektivitet i tolkningarna har jag konstruerat mina idealtyper på förhand. Analysinstrumentet som grund för mina tolkningar bidrar till en ökad grad av intersubjektivitet eftersom det gör mina tolkningar mer genomskinliga. Visserligen kan förhandsdefinierade idealtyper enligt Bergström och Boréus innebära att man ”tvingar” sin modell på materialet och långsökta anpassningar i tolkningen av materialet sker för att kunna ge ett resultat.³⁷ Eftersom mitt analysinstrument är konstruerat utifrån en redan existerande analys som kunnat påvisa ett resultat på ett snarlikt material som jag själv ska analysera torde risken att göra långsökta anpassningar inte vara överhängande.

Reliabiliteten i tolkningen utgår ifrån hur konsekvent mina tolkningar av materialet i förhållande till analysverktyget är. Materialet som ligger till grund för analysen har granskats i omgångar för att undvika inkonsekvens i tolkningarna.

5. Resultat

I det här avsnittet kommer resultaten av min studie att presenteras. För att göra presentationen av resultatet så tydligt som möjligt och för att läsaren ska slippa kastas fram och tillbaka kommer slutbetänkandena att behandlas var för sig. Jag kommer först behandla fråga ett och tre tillsammans, sedan fråga två och tre tillsammans. Som jag nämnde i materialkapitlet kommer jag i analysen att utgå ifrån de riktlinjer som återfinns i direktiven för utredningarna för att sedan behandla slutbetänkandena med särskild betoning på hur utredarna har hanterat relationen mellan syftet med utbildningen och synen på studenterna. Avslutningsvis kommer fråga fyra behandlas genom en jämförelse mellan resultaten för att avgöra om det skett en förändring i sättet att se på syftet med lärarutbildningen och dess studenter.

De citat som har valts för att belysa mina resultat är strategiskt valda och typexempel på lydelse som jag byggt mina tolkningar på. Eftersom materialet är omfattande kan inte samtliga citat som styrker eller motsätter min tolkning framhävas. I det fall det finns

³⁷ Bergström och Boréus (2005 s.172)

tvetydigheter eller motsättningar i materialet kommer det att påvisas med citat och då anges att det handlar om ett undantagsfall eller tvetydighet som problematiserar min tolkning.

5.1 Att lära och leda SOU 1999:63

I kommittédirektivet 1997:54 angavs att det på grund av de förändringar i skolans organisation och lärarrollen som skett under 1990-talet fanns ett behov av en ny lärarutbildning som kunde möta upp det nya behovet av kompetens i skolan.³⁸ Anledningen till förändringen kan utifrån analysverktyget tolkas som ett uttryck för arbetsmarknadsdiskursens syn på att utbildningen ska anpassas *efter arbetsmarknadens behov*.³⁹

En målsättning för lärarutbildningen anges i korta ordalag i direktivet:

När det gäller att utforma en yrkesinriktad utbildning skall naturligtvis yrkets krav vara styrande för utbildningen.(s.5)

Denna lydelse vill jag också knyta till arbetsmarknadsdiskursen utifrån att målsättningen i arbetsmarknadsdiskursen är *att bidra med välutbildade akademiker för ett konkurrenskraftigt näringsliv och arbetsmarknadens behov*. Konceptet ”arbetsmarknadens behov” som inom arbetsmarknadsdiskursen återfinns både som målsättning och hur utbildningen anpassas är luddigt och måste förstås utifrån arbetsmarknadsdiskursen som ett idésystem i förhållande till de andra diskurserna som idésystem. I beskrivningen av diskurserna framgår att arbetsmarknadsdiskursen sätter näringslivets och arbetsmarknadens behov framför till exempel akademins krav och behov. För att kontrastera kan den klassiska akademiska diskursen tas som exempel. Som målsättning i den klassiska akademiska diskursen återfinns att förse samhället med välutbildade medborgare. Som jag tolkar skillnaden mellan diskurserna handlar målsättningen inom den klassiska akademiska diskursen om att hos studenterna utveckla en medborgerlig kompetens som kan ge samhället välutbildade medborgare medan det inom arbetsmarknadsdiskursen handlar om att hos studenterna utveckla en yrkes-/arbetsmarknadsspecifik kompetens som i första hand enbart fyller ett yrkes-/arbetsmarknadsspecifikt behov.

I direktivet finns även uttryckt målsättningar som kan kopplas till andra diskurser. Ett viktigt mål för läraruppdraget anges vara att förmedla den i läroplanen fastslagna

³⁸ Kommittédirektiv 1997:54

³⁹ Kursiveringarna som görs i den löpande texten markerar när jag har relaterat ett resonemang till analyschemana i bilaga 1.

värdegrunden, vilket kan kopplas till en demokratidiskurs om att syftet med utbildningen är att *upprätthålla och utveckla demokrati*. Dock är det min tolkning att detta mål om utvecklande av demokrati främst ligger på lärare efter avlagd examen. Det är alltså inte syftet med lärarutbildningen i sig, det är målet med grund- och gymnasieutbildningen. Detta är också det enda som artikuleras om demokratiuppdrag i direktivet.

Vad gäller uppdraget att fastställa mål för lärarutbildningen skall... uppgiften för skolan att förmedla samhällets värdegrund särskilt uppmärksammas. (s.6)

5.1.1 Syftet med lärarutbildningen enligt SOU 1999:63

Syftet med lärarutbildningen enligt slutbetänkandet är att vara en yrkes- och högskoleutbildning och ett medel för statlig styrning. Detta syfte i sig är svårt att placera in i någon av idealtyperna eftersom det både innefattar en utbildning *anpassad efter ett yrke, eller en arbetsmarknad* i enlighet med arbetsmarknadsdiskursen och en högskoleutbildning som bygger på *akademiska ideal och forskningsanknytning*, vilket kan kopplas till en klassisk akademisk diskurs. De mål som artikuleras för utbildningen kan dock alla kopplas till de kompetenser som lärarstudenter behöver utveckla för att klara av sitt yrke. I förhållande till samtliga diskurser ligger detta mål närmast arbetsmarknadsdiskursen, vilket i sig inte är förvånande eftersom lärarutbildningen är en professionsutbildning och detta tydligt anges i direktivet.

Det övergripande målet för lärarutbildningen är att studenterna skall lägga grunden till en yrkeskompetens. (s.63)

I slutbetänkandet anges att det är viktigt att lärarstudenter tillägnar sig ett *kritiskt tänkande, ett vetenskapligt förhållningssätt* och ett *demokratiskt förhållningssätt*, utvecklandet av dessa kompetenser kan kopplas till målsättningar inom både den klassiska akademiska diskursen och demokratidiskursen. Dock är dessa kompetenser i slutbetänkandet intimt kopplade till den specifika yrkeskompetens som läraren behöver för att arbeta i skolan. Vilket innebär att *kritiskt tänkande, ett vetenskapligt förhållningssätt* och ett *demokratiskt förhållningssätt* mer är ett medel för att nå det övergripande målet om en utbildning som främst är anpassad efter behovet av kompetens inom yrket än ett mål i sig.

lärarutbildningen [skall] bidra till att studenterna utvecklar ett kritiskt och vetenskapligt förhållningssätt som grund för professionaliteten i läraryrket. (s. 99)

5.1.2 Synen på studenterna enligt SOU 1999:63

I kommittédirektivet återfinns inte mycket direktiv om studenterna. Det enda som framgår är följande:

Utredningen skall överväga insatser för att åstadkomma en jämnare könsfördelning i rekryteringen till lärarutbildningarna. Vidare skall övervägas insatser för att rekrytera fler lärarstudenter med invandrabakgrund samt med yrkeserfarenheter från andra områden än skolan. (s.7)⁴⁰

Eftersom antagning, vad som förväntas av studenterna efter avslutad utbildning och studenternas roll i utbildningen lämnas obehandlade i direktivet är det öppet för utredarna att tolka den lydelse som återfinns fritt. Min tolkning av lydelsen är att det finns en önskan om en *breddad rekrytering* att *snedrekrytering ska motverkas* till lärarutbildningen vilket är en syn på tillträde/antagning som kan kopplas till demokratidiskursen.

I slutbetänkandet diskuteras studenterna i förhållande till antagning och rekrytering till lärarutbildningen. Inom båda dessa områden ser jag ett tydligt uttryck för ett synsätt som kan passas in i demokratidiskursen. Vad gäller antagningen till lärarutbildningen föreslår utredarna en gemensam ingång till lärarprogrammet vilket innebär att samtliga studenter söker på lika villkor oavsett vilken inriktning studenterna tänker sig inom utbildningen. Den gemensamma ingången till lärarprogrammet innebär att behörighetskraven kan sänkas till de i högskoleförordningen reglerade minimikraven för behörighet till högre studier, svenska B, engelska B och samhällskunskap A från gymnasiet.

Till den nya lärarutbildningen där valet av ämnen/ämnesområden sker successivt föreslår Lärarutbildningskommittén att man anger *en huvudingång* till programmet... En konsekvens av detta är att behörighetskraven knappast kan omfatta erforderliga förkunskaper för alla de i programmet ingående inriktnings- eller specialiseringskurserna. Istället bör den särskilda behörigheten utgöra en minsta gemensam nämnare för de olika tänkbara studievägarna. (s.323)

Tanken med det nya antagningssystemet är således enligt min uppfattning att *öka tillgängligheten till utbildningen* vilket stämmer in på demokratidiskursens målsättning om att göra högre utbildning tillgänglig för alla. De förslag som utredaren ger gällande ökad tillgänglighet kan inte häröras ur kommittédirektivet och är ett tydligare ställningstagande till fördel för demokratidiskursen än den lydelse som utredningsarbetet utgick ifrån i direktivet.

Vad gäller rekryteringen till lärarutbildningen kan jag även här se ideal hämtade från demokratidiskursens syn på studenterna i fråga om tillträde/antagning. Den ökade

⁴⁰ Kommittédirektiv 1997:54

tillgängligheten i form av sänkta behörighetskrav är ett sätt att försöka *minska den sociala snedrekryteringen* till utbildningen och strategier för att *rekrytera underrepresenterade grupper* som män och studenter med invandrarbakgrund diskuteras i enlighet med direktivet.

De allmänna åtgärder som vidtas för att minska snedrekryteringen generellt inom högskolan, dvs. en ökning av antalet platser... kommer också att *gynna* lärarutbildningen.⁴¹ (s.338)

Demokratidiskursen synes relativt entydigt artikulerad i synen på studenterna utifrån min tolkning. Det finns dock uttryck för andra diskurser också om än inte lika framträdande. Ett exempel är att studenterna i sin utbildning förväntas vara flexibla i sina val av inriktningar så att de kan anpassa sin utbildning efter de kompetenser som arbetsmarknaden efterfrågar just då de kommer ut på arbetsmarknaden. I den föreslagna strukturen för lärarutbildningen finns en inbyggd ökad anpassningsbarhet hos studenterna. Utbildningen är dessutom konstruerad så att färdigutbildade lärare lätt kan bygga på sin utbildning om förändrade behov uppstår på arbetsmarknaden.

Förslaget till ny struktur för lärarutbildning innebär en flexibilitet som gör det möjligt att parera växlande behov på relativt kort sikt. ... studenternas successiva val i utbildningen gör att de bättre kan anpassa sin utbildning efter aktuella behov på arbetsmarknaden (s.325)

Att studenterna ska ha *förmåga att lära nytt och anpassa sig efter en föränderlig arbetsmarknad* är en syn på studenterna som kan återfinnas inom arbetsmarknadsdiskursen i vad studenterna ska ha för egenskaper efter avslutad utbildning. Dock är demokratidiskursen klart tydligast artikulerad avseende synen på studenterna i slutbetänkandet.

5.1.3 Är syfte och syn på studenterna koherenta?

Det finns en inkohärens mellan utbildningens syfte och synen på studenterna i slutbetänkandet eftersom det syfte med utbildningen och den syn på studenterna som är tydligast artikulerad i slutbetänkandet inte härrör från samma diskurs. Visserligen finns det ingen direkt motsättning, eller inkonsistens, mellan att utbilda lärare som besitter de kompetenser som behövs i skolan och intentionen att göra lärarutbildningen mer tillgänglig och bredda rekryteringen. Dock saknas konsekvens, följdriktning i resonemangen om utbildningens syfte och synen på studenterna. Eftersom det inte finns någon koppling mellan den breddade rekryteringen och utbildningens syfte finns det heller ingen tanke på hur utbildningen ska

⁴¹ Min kursivering.

anpassas efter en ökad heterogenitet hos studentgruppen. Den inkonsekvens jag identifierat i slutbetänkandet kan relateras till det som Broady m.fl. kom fram till efter att ha utrett den breddade rekryteringen till högskolan. Vid en utbildning som behöver rekrytera studenter och där det inte finns en koppling mellan syfte och syn på studenterna kommer implementeringsproblem att uppstå eftersom utbildning och studenter inte är anpassade efter varandra.⁴²

5.2 En hållbar lärarutbildning SOU 2008:109

I kommittédirektivet 2007:103 angavs de försämrade resultaten i svensk skola som ett viktigt skäl till reformen. I direktivet beskrivs lärarutbildningen som ett medel att vända trenden och förbättra resultaten.⁴³ Den nuvarande lärarutbildningen anges i direktivet ha en rad brister som måste åtgärdas varför lärarutbildningen behöver göras om. De brister som tas upp är desamma som Högskoleverket nämner i den rapport som citerades i uppsatsens inledning och rör främst innehållsliga och strukturmässiga brister. Synen på syftet med lärarutbildningen är även i det här direktivet att hos de studerande utveckla de kompetenser som krävs för att framgångsrikt utöva yrket. Målsättningen med utbildningen enligt direktivet kan således kopplas till arbetsmarknadsdiskursen i enlighet med den diskussion som fördes ovan.

En utredare skall utifrån förskolans, fritidshemmets och skolans mål och behov av lärarkompetens lämna förslag till en ny lärarutbildning. (s.1)

5.2.1 Syfte med utbildningen enligt SOU 2008:109

Enligt SOU 2008:109 ska lärarutbildningen vara en akademisk och yrkesutbildning samt ett medel för statlig styrning. Liksom i slutbetänkandet SOU 1999:63 är själva syftet med utbildningen svårplacerat utifrån diskurserna då det innehåller komponenter som både faller under klassisk akademisk diskurs och arbetsmarknadsdiskursen. Målsättningen för utbildningen stämmer dock bra in på arbetsmarknadsdiskursen, att utveckla hos de studerande sådana kompetenser och förmågor som krävs för att kunna förverkliga skolans mål, helt i enlighet med det syfte som anges i direktivet.

Det är intressant att utredarna har valt ordet akademisk utbildning istället för högskoleutbildning, som uttrycks i SOU 1999:63, för att beskriva lärarutbildningen. Min tolkning av detta är att man inom den nya lärarutbildningen vill framhäva de akademiska

⁴² Broady m.fl. (2006 s.132-133)

⁴³ Kommittédirektiv 2007:103

dragen. Detta antagande stöds av det faktum att utredarna föreslår att lärarutbildningen ska leda till dubbla examina. Lärarstudenterna ska således efter avslutade studier både få en lärarexamen och en generell akademisk examen. Ett ytterligare tecken på den ökade ”akademiseringen” av läraryrket i slutbetänkandet är det akademiska förhållningssättet i lärarens yrke.

Skolans kursplaner vilar inte... i första hand på vetenskaplig grund, utan på den politiska viljan bakom skolans uppdrag. Även om lärarna förväntas arbeta efter de rådande kursplanerna ska de också arbeta utifrån sina egna akademiska kunskaper och sitt eget kritiska förhållningssätt. (s.264)

Att akademiska ideal uttrycks i slutbetänkandet är ett tecken på att den klassiska akademiska diskursen får större utrymme i förhållande till utbildningens syfte eftersom utbildningen här tydligare anpassas utifrån klassiska akademiska ideal som *vetenskapligt förhållningssätt, kritiskt tänkande och forskningsanknytning* samt att tanken om en generell examina också innebär att *utbildningen har ett värde i sig*, målet med en utbildning måste inte vara att studenterna ska bli anställningsbara.

5.2.2 Synen på studenterna enligt SOU 2008:109

I kommittédirektivet för SOU 2008:109 finns en sammanhållning mellan syftet med utbildningen och synen på studenterna även om få riktlinjer ges vad gäller studenterna.

Det är viktigt att lärarutbildningen har en struktur som i ett långsiktigt perspektiv kan tillgodose skolors varierande kompetensbehov och därmed göra lärarna anställningsbara för olika utformningar av skolans organisation och behov. (s.11)⁴⁴

I direktivet kopplas kompetensbehovet ihop med anställningsbarhet vilket, om än mycket subtilt anger att det finns en koppling mellan syftet med utbildningen och studenterna i direktivet. Studenterna behandlas ytterst knapphändigt även i detta direktiv dock anges att lärarutbildningen ska bli en attraktiv utbildning och ett förstahandsval för studenter, även så kallade ”ambitiösa” studenter. Utredarna ska tillse:

...åtgärder för att säkra en såväl kvalitativt som kvantitativt god rekrytering till lärarutbildningen och skapa fler vägar till läraryrket.(s.20)

Citatet är tvetydigt och kan dels tolkas som att *tillgängligheten till utbildningen ska öka*, fler studenter ska kunna söka sig till läraryrket vilken kan kopplas till demokratidiskursen.

⁴⁴ Kommittédirektiv 2007:103

Samtidigt framhävs det att rekryteringen ska vara kvalitativ vilket kan kopplas till resonemangen om de ”ambitiösa” studenterna och arbetsmarknadsdiskursens syn på tillträde. Enligt arbetsmarknadsdiskursen lockar *bra utbildningar fler studenter* vilket innebär en konkurrens om platserna. Konkurrensen leder till att enbart de ”ambitiösa” studenterna antas och att rekryteringen således blir ”kvalitativt god”.

I likhet med den kritik som jag refererade till i uppsatsens inledning återfinns i slutbetänkandet en diskussion om vikten av att ”rätt” studenter blir lärare. Tanken om ”rätt” studenter artikuleras både i anslutning till antagning och rekrytering av studenter i slutbetänkandet. I direktivet återfinns inte denna typ av resonemang. I slutbetänkandet konstateras att lärarstudenters förkunskaper drastiskt sjunkit de senaste åren. Dagens lärarstudenter har idag allt lägre betyg från gymnasium och högskoleprov och kommer från allt lägre socioekonomiska grupper. Detta sätt att se på lärarstudenter som bättre eller sämre beroende på deras bakgrund och erfarenheter kan kopplas till arbetsmarknadsdiskursens syn på studenternas roll i utbildningen som *humankapital*. Studenterna tillskrivs ett värde utifrån sin förmåga att förse arbetsmarknaden med kompetens. Denna förmåga kan innefatta förutsättningarna studenterna har att fullfölja sin utbildning. Studenter med goda förkunskaper rangordnas i den bemärkelsen högre än studenter med låga förkunskaper. I frågan om rekrytering ligger således fokus på att locka de bästa studenterna till lärarutbildningen – vilket alltså innebär de studenter med bäst förutsättningar – bäst förkunskaper eller meriter. Det synsätt som återfanns i SOU 1999:63 om att utbildningen kan påverka och forma studenterna är som bortblåst i slutbetänkandet 2008.

Läraryrket ställer utan tvekan stora krav på den personliga lämpligheten och fallenheten. För att utbildningen ska lyckas dana aktiva professionella och entusiasmerande lärare, förutsätts de sökande ha mycket goda förkunskaper ... men också passa för läraryrket. Hur bra utbildningen än är, kan den inte forma den goda lärare[n] ... om inte hon eller han har förutsättningar att framgångsrikt utöva yrket. (s. 362)

I frågan om antagning tar sig tanken om ”rätt” studenter till lärarutbildningen uttryck genom att kraven på behörighet föreslås höjas avsevärt, detta för att enbart ta in de studenter som förväntas klara av utbildningen. För att försäkra sig om att de som är bäst lämpade för yrket antas föreslår utredarna att även intervjuer används som behörighetsgivande moment, detta för att studenter som inte kan konkurrera med betyg men som ändå visar lämplighet skall ha möjlighet att bli antagna. Fokus vid antagningen till den kommande lärarutbildningen

kommer alltså att läggas mer vid lämplighet än tidigare. I slutbetänkandet uttrycks dessa tankar som följer:

Det är inte den enskilda lärarstuderanden och dennas rättigheter som ska komma i första hand, utan framtidens förskolebarn, skolelever och vuxenstuderande och deras rättigheter att få undervisning av så kompetenta och välförberedda lärare som möjligt. (s. 365)

Jag tolkar detta som ett tydligt ställningstagande för en arbetsmarknadsdiskurs. Fokus ligger på lärarnas *anställningsbarhet*, vilket knyts an till humankapitalsynen. Studenter som har bra förkunskaper kommer också att bli bättre lärare. Utbildningens möjlighet att forma studenter till goda lärare tonas ner och de studenter som läser den nuvarande lärarutbildningen uppmuntras att vidareutbilda sig för att kunna konkurrera på arbetsmarknaden när studenterna från den nya lärarutbildningen kommer ut.

Genom sina förslag hoppas utredningen dessutom kunna medverka till att rekryteringen till lärarutbildningen, och därigenom läraryrket, förbättras. Ett förbättrat rekryteringsunderlag, som leder till konkurrens om platserna på utbildningen, kan i förening med höjda behörighetskrav och någon form av lämplighetsprov, säkerställa att de bäst skickade för läraryrket antas. (s. 57)

Utredarna menar att den nya förbättrade lärarutbildningen kommer att locka fler studenter vilket kommer att leda till en situation med urval som kommer att säkra kvalitet i utbildningen. I enlighet med arbetsmarknadsdiskursen kommer således studenterna användas som *kvalitetssäkrare*.

5.2.3 Är syfte och syn på studenterna koherenta?

I detta slutbetänkande finns koherens mellan syfte och syn på studenterna då både det sätt att se på syftet med utbildningen och den syn på studenterna som tydligast artikuleras kan härröras till arbetsmarknadsdiskursen. Syftet med utbildningen är att tillse arbetsmarknaden med kompetenta lärare. Studenterna ses som humankapital som utbildas till en viss kompetens för att vara anställningsbara på arbetsmarknaden.

5.3 Har det skett någon förändring i syn på syfte och syn på studenterna mellan utredningarna utifrån idealtyperna?

Utifrån den analys som gjorts kan jag konstatera att det inte har skett en förändring i synen på syftet med lärarutbildningen mellan de bådas slutbetänkanden. I båda artikuleras att

lärarutbildningen ska vara en högskoleutbildning och en yrkesutbildning samt ett statligt medel för styrning. I SOU 2008:109 används dock ordet ”akademisk utbildning” istället för ”högskoleutbildning” vilket jag tolkar som ett ställningstagande närmare den klassiska akademiska diskursen. Målsättningen för lärarutbildningen är enligt båda slutbetänkandena att utveckla kompetenser som krävs för det blivande yrket. Jag tolkar detta som att syftet med lärarutbildningen i båda slutbetänkandena i huvudsak uttryckas från ett synsätt som kan knytas till arbetsmarknadsdiskursen. Resultat kan synas entydig men det är det inte konstigt att artikulationen ser ut som den gör. Lärarutbildningen är en professionsutbildning som per definition utbildar för ett specifikt yrke.

Synen på studenterna har förändrats mellan de båda utredningarna. Från det att det i SOU 1999:63 fanns en tydlig artikulation av demokratidiskursen i sättet att se på studenterna till att i SOU 2008:109 finnas en syn på studenterna som mer kan knytas till arbetsmarknadsdiskursen även om andra diskurser artikulerades var det dessa som tydligast framträdde. Det är intressant att synen på studenterna skiljer sig så starkt mellan de båda slutbetänkandena. Synen på studenterna går från ett tydligt ställningstagande för minskad snedrekrytering och ökad tillgänglighet till en diskussion om studenternas förkunskaper, meriter och sociala bakgrund och åsikten om att det finns studenter som är mer ”rätt” än andra. Den förändring som skett i synen på studenterna mellan de båda slutbetänkandena kan inte förklaras utifrån de direktiv som utredarna arbetat utifrån eftersom båda direktiven var otydliga vad gäller vilken roll studenterna skulle ha i utbildningen.

Synen på syftet med lärarutbildningen och synen på studenterna har gått från att vara inkoherent till att bli koherent, samtidigt innebär detta att en diskurs, nämligen arbetsmarknadsdiskursen har fått ett ökat tolkningsföreträde.

6. Slutdiskussion

Syftet med denna uppsats var att utifrån Unemar Östs identifierade diskurser analysera det/de utbildningspolitiska synsätt som präglat synen på syftet med, och synen på studenterna i, lärarutbildningen. För att uppfylla syftet har en beskrivning gjorts utifrån tre aspekter, en identifiering av diskurser i riklinjerna för den nuvarande och kommande lärarutbildningen, en analys av relationen mellan synen på studenterna och synen på syftet med utbildningen samt

en jämförelse mellan resultaten för att se om det skett en förändring. De tre aspekterna formulerades till fyra frågeställningar som besvarats i resultatdelen.

Vad har jag då kommit fram till i min studie? För det första har jag som framgår i resultatdelen lyckats identifiera de diskurser som präglar riktlinjerna för både den nya och den kommande lärarutbildningen. Utifrån att jag i min analys har applicerat Unemar Östs resultat på riktlinjerna för lärarutbildningen har jag också kunnat studera den utbildningspolitiska kampen på ett specifikt fall vilket innebär att jag kunnat bekräfta att flera diskurser kan artikuleras inom riktlinjerna för en och samma utbildning.

Jag har också genom min analys kunnat problematisera Unemar Östs antagande om den sammanhållna relationen mellan synen på syftet med utbildningen och synen på studenterna som hennes konstruktion av diskurserna bygger på. Min studie har visat att diskurserna nödvändigtvis inte är sammanhållna avseende synen på syfte och synen på studenterna inom ramarna för en specifik utbildning, vilket var fallet med den nuvarande lärarutbildningen. Med stöd av Kim och Broady anser jag mig kunna hävda att denna inkoherens inte är önskvärd eftersom det kan leda till problem vid implementeringen av reformen.⁴⁵

Mitt resultat har således bidragit till att problematisera förhållandet då flera olika diskurser artikuleras inom riktlinjerna, inte bara för en specifik utbildning, utan också för den högre utbildningen generellt. Det finns en önskvärdhet i koherens mellan synen på syftet med utbildningen och synen på studenterna.

I den jämförelse som gjorts mellan riktlinjerna för den nuvarande och den kommande lärarutbildningen har jag kunnat visa på att det skett en förändring i de synsätt som präglar lärarutbildningen i fråga om synen på syfte och synen på studenterna. Arbetsmarknadsdiskursen/globaliseringsdiskursen har fått ett ökat tolkningsföreträde. Denna utveckling är helt i enlighet med Kezar, Slaughter & Leslie och Larssons forskning. Utbildningspolitiken om lärarutbildningen liksom om den högre utbildningen generellt går mot en hegemoni för globaliseringsdiskursen.⁴⁶ Min analys visade också att förändringen av det utbildningspolitiska synsättet mot ett ökat tolkningsföreträde för arbetsmarknadsdiskursen/globaliseringsdiskursen även inneburit att synen på syfte och synen på studenterna i den kommande lärarutbildningen är koherenta eftersom de artikuleras från samma diskurs.

⁴⁵ Se Kim (2002 s. 6-7) och Broady m.fl. (2006 s.132-133)

⁴⁶ Se Kezar (2004), Slaughter & Leslie (1997), Larsson (2009), Unemar Öst (2009)

En viktig fråga att förhålla sig till i en sammanfattning av resultat och slutsatsdragning är huruvida de resultat jag ovan presenterat är valida. Utifrån att min analys har utgått ifrån ett analysinstrument som bygger på en befintlig studie som undersökt ett snarlikt material som det jag analyserat torde mitt analysinstrument ha mätt det jag avsåg mäta. De resultat jag nått genom studien, avseende förändringen i den utbildningspolitiska diskussionen, ligger i linje med tidigare forskning vilket gör att jag vågar påstå att resultatet är rimligt. Utvecklingen av den utbildningspolitiska diskussionen om lärarutbildningen utgör inget trendbrott mot utvecklingen av den utbildningspolitiska diskussionen generellt.

I inledningen av uppsatsen initierades en frågeställning på vilken hela den här studien har byggts nämligen om det kan sägas att lärarutbildningen misslyckats med att locka till sig ”rätt” studenter och ifall ett sådant misslyckande innebär att ”fel” studenter antas. När jag lyfte denna frågeställning i inledningen ville jag genom min studie kunna erbjuda ett nytt perspektiv i debatten och det hoppas jag att jag gjort.

Frågan om ”rätt” och ”fel” studenter måste förstås utifrån syftet med utbildningen. När synen på syftet med utbildningen och synen på studenterna är koherent, det vill säga utgår ifrån samma diskurs kommer ”rätt” studenter att antas till utbildningen eftersom utbildningen och studenterna är anpassade efter varandra. Med detta sagt vill jag framhäva att den kritik som riktats mot lärarutbildningen har fel fokus. Istället för att se på lärarutbildningens rekrytering som misslyckad och de studenter som antagits som ”rutten frukt” borde man diskutera syftet med utbildningen och vilka krav som vid antagning borde ställas på studenterna utifrån det. En utbildning får de studenter man frågar efter.

Är problemet med lärarutbildningen löst nu när det i riktlinjerna för lärarutbildningen finns en koherens i synen på utbildningens syfte och i synen på studenterna. Det återstår att se. Även om synen på syftet och synen på studenterna i riktlinjerna för den kommande lärarutbildningen är koherenta har man propositionen *Bäst i klassen*, som blev regeringens förslag till riksdagsbeslut baserat på SOU 2008:109, valt att inte förändra antagningen till lärarutbildningen och ställa de krav på studenterna som utbildningen kräver. Vad detta kommer innebära för lärarutbildningen och lärarstudenterna kommer vi snart att bli varse om.

Referenser

I bokstavsordning:

Bergström & Boréus (2005) *Textens mening och makt*. Uppl. 2, Studentlitteratur: Lund

Broady, Donald m.fl. (2006), *Utvärdering av Rekryteringsdelegationen*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi 39. Uppl. 2, Uppsala: SEC, Uppsala universitet

Broady, Donald & Börjesson, Mikael & Bertilsson, Emil (2009) *Temaintroduktion. Lärarutbildningens hierarkier* i Praktiske Grunde - Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab Nr. 4 /2009

Börjesson, M. (2004) *Det svenska högskolefältet och lärarutbildningarna*, SEC Report 30. Uppl. 2, Uppsala universitet

Esaiasson, Peter m.fl. (2004) *Metodpraktikan*. Uppl. 2:4. Nordsteds juridik AB

Friberg Fernros, Henrik (2007) *I gränslandet till liv och död*. Göteborgs universitet

Hermansson, Jörgen (1993) *Politik som intressekamp*. C.E. Fritzes AB: Stockholm

Högskoleverket (1999) *Politik i förändring – den högre utbildningen och forskningen och deras relation till samhället*. Omvärldsanalys för högskolan, Arbetsrapport nr 1

Högskoleverket (2005) *Utvärdering av den nya lärarutbildningen vid svenska universitet och högskolor. Del 1: Reformuppföljning och kvalitetsbedömning*. Rapport 2005:17 R.

Högskoleverket (2009) *Förkunskaper och krav i högre utbildning*. Rapport 2009:16 R

Kezar, Adrianna J. (2004) *Obtaining Integrity? Reviewing and Examining the Charter between Higher Education and Society*. The Review of Higher Education, vol. 27, nr .4

Kim, Lillemor. red. (2002) *Masshögskolans paradoxer – fem inlägg i den svenska högskoledebatten*. Institutet för studier av utbildning och forskning: Stockholm

Kommittédirektiv 1997:54 *Lärarutbildningen*

Kommittédirektiv 2007:103 *En ny lärarutbildning*

Larsson, Katarina (2009) *Högre utbildning som politiskt instrument*. Utbildning & Demokrati, vol. 18, nr. 1

Lärarnas Riksförbund (2008) *Vem blir vad – och varför? En jämförande studie av nybörjarstudenter på jurist-, lärar-, läkar-och socionomprogrammen*
http://www.hsv.se/download/18.6d5fe98611d3f068f148000739263/Vem-vad-varfor_rapport.pdf
[Hämtad 2010-12-29]

McKinsey & Company (2007) *How the world's best performing school systems come out on top*
http://www.mckinsey.com/App_Media/Reports/SSO/Worlds_School_Systems_Final.pdf
[Hämtad 2010-12-29]

Proposition 2001/02:15 *Den öppna högskolan*

Pålsson Syll, Lars (2010) *För dåliga studenter på lärarutbildningen*. Sydsvenskan 2010-02-26
<http://www.sydsvenskan.se/opinion/aktuellafragor/article633599/For-daliga-studenter-pa-lararutbildningen.html>
[Hämtad 2010-12-20]

Slaughter, Sheila & Leslie, Larry L. (1997) *Academic Capitalism*. The John Hopkins University Press: Baltimore

SOU 1999:63 *Att lära och leda - En lärarutbildning för samverkan och utveckling*

SOU 2004:29 *Tre vägar till den öppna högskolan*

SOU 2008:109 *En hållbar lärarutbildning*

Svensson, Allan (2006) *Hur ska rekryteringen till högskolans mest eftersökta utbildningar breddas?*
Pedagogisk Forskning i Sverige, årg. 11, nr. 2

Trow, Martin (1973) *Problems in the Transition from Elite to Mass Education*. Carnegie Commission on Higher Education: Berkeley

Unemar Öst, Ingrid (2009) *Kampen om den högre utbildningens syften och mål*. Örebro universitet

Bilaga 1: Analysscheman

Tabell 1: Syn på syftet med utbildningen

Syfte och mål	Syfte med högre utbildning	Målsättningar för utbildningen	Utbildningen anpassas utifrån...
Klassisk akademisk diskurs	<i>Att söka efter och förmedla ny kunskap.</i>	<i>Att förse samhället med kunskap och kompetenta välutbildade medborgare men utbildning har också ett värde i sig.</i>	<i>Klassiskt akademiska ideal som kritiskt tänkande, ett vetenskapligt förhållningssätt och forskningsanknytning.</i>
Arbetsmarknadsdiskurs	<i>Att främja kunskapsutveckling samt att stärka Sveriges och Europas konkurrenskraft internationellt.</i>	<i>Att bidra med välutbildade akademiker för ett konkurrenskraftigt näringsliv och arbetsmarknadens behov.</i>	<i>Arbetsmarknadens behov.</i>
Demokratidiskurs	<i>Att upprätthålla och utveckla demokratin och bidra till jämlikhet och rättvisa i samhället.</i>	<i>Stärka medborgarnas möjligheter att aktivt delta i samhället.</i>	<i>En heterogen studentgrupp baserad på grupptillhörigheter</i>
Identitetsdiskurs	<i>Att stödja studentens identitetsarbete samt verka för kulturöverbryggande värderingar.</i>	<i>Ett mångkulturellt samhälle. Nedtona skillnader mellan grupper och lägga fokus på det individuella</i>	<i>En heterogen studentgrupp baserat på individens behov och möjligheter</i>

Tabell 2: Syn på studenterna

Syn på studenten	Antagning/tillträde	Uppnåendemål för studenten	Studentens roll i utbildningen
Klassisk akademisk diskurs	<i>Ett ökat antal studenter får inte inverka på kvaliteten i den högre utbildningen. Studentens valfrihet och ansvar ska vara avgörande.</i>	<i>Ha utvecklat ett vetenskapligt förhållningssätt och kritiskt tänkande</i>	<i>Det rationella subjektet kunskapssökande, kritiskt tänkande och självständig. Studentgruppen som homogen med ett rationellt syfte.</i>
Arbetsmarknadsdiskurs	<i>Studenterna används som kvalitetssäkrare, utbildningar som är bättre lockar fler studenter.</i>	<i>Vara anställningsbar och ha möjlighet att vara rörlig på en europeisk arbetsmarknad samt ha en förmåga att ständigt lära nytt och anpassa sig efter arbetsmarknaden.</i>	<i>Humankapital - tillskrivs sitt värde i förmågan att förse arbetsmarknaden med kompetens. Hierarkiskt förhållande subjekten emellan.</i>
Demokratidiskurs	<i>Den högre utbildningen ska vara tillgänglig för alla. Social snedrekrytering⁴⁷ ska motverkas. Bredda rekryteringen.</i>	<i>Representera sin specifika samhällsgrupp och föra dessas intressen framåt och på så vis stärka demokratin.</i>	<i>Representanter för samhällsgrupper som aktivt verkar utifrån grupp-specifika erfarenheter för grupp-specifika intressen.</i>
Identitetsdiskurs	<i>Inget specifikt ställningstagande</i>	<i>Fått en ökad självkännetdom och vara reflexivt tänkande.⁴⁸ Ha en djupare insikt i mångkulturalitet vilket bidrar till identitetsskapandet.</i>	<i>Studenterna ska betraktas som individer som skapar sin identitet i ett mångkulturellt samhälle.</i>

⁴⁷ Med social snedrekrytering avses förhållandet ” när barn från vissa sociala ursprung oftare än andra barn når högre utbildningsnivåer, t.ex. universitetsexamen. Mer exakt mäter vi social snedrekrytering som sambandet mellan social bakgrund och utbildning” (Unemar Öst 2009 s. 188)

⁴⁸ Med reflexivt tänkande menas att ”med hjälp av vetenskapligt resonerande – självständigt kunna ifrågasätta och pröva det som tas för givet samt att kunna värdera de olika verkligheter som framträder genom skilda beskrivningar av världen. Det reflexiva tänkandet är alltså utgångspunkten för individens självständighet.” (Unemar Öst 2009 s.226)

Bilaga 2: Urval

Strukna kapitel i SOU 1998:63:

- **Kapitel 1** eftersom det är en sammanfattning.
- **Kapitel 7** om lärare i yrkesämnen eftersom det behandlar en specifik lärarutbildning som skiljer sig från lärarutbildningen generellt.
- **Kapitel 9** om specialpedagogisk utbildning eftersom det behandlar en specifik lärarutbildning som skiljer sig från lärarutbildningen generellt.
- **kapitel 10** om skolledare eftersom det inte behandlar lärare.
- **Kapitel 11** om kompetensutveckling eftersom det handlar om vidareutbildning och syftet med min uppsats i första hand utgår ifrån grundutbildningen.
- **Kapitel 12** om forskning i lärarutbildningen eftersom det behandlar forskarutbildningen och syftet med min uppsats i första hand utgår ifrån grundutbildningen.

Sammanfattningsvis kommer kapitel 2-6, samt kapitel 8 och kapitel 14-17 att analyseras.

Strukna kapitel i SOU 2008:109:

- **Kapitel 2** eftersom det enbart är en baskgrund till slutbetänkandet, dock har avsnitt 2.7 ändå analyserats eftersom det tar upp utredningens syn på läraruppdraget.
- **Kapitel 6** om forskning inom lärarutbildningen eftersom det behandlar forskarutbildningen och syftet med min uppsats i första hand utgår ifrån grundutbildningen.
- **Kapitel 7** om samverkan inom lärarutbildningen strukits eftersom det behandlar VFU-organisationen och förhållandet mellan högskolan och kommunerna.
- **Kapitel 10** om ekonomiska konsekvenser.

Sammanfattningsvis har kapitel 1, avsnitt 2.7, samt kapitel 3-5 och kapitel 8-9 analyserats.

Tabell 3: Förteckning över urval i materialet för analysen, SOU 1999:63

SOU 1999:63	
1. Sammanfattning s.9 ⁴⁹	Utgår i analysen

⁴⁹ Sidnumren anger var i slutbetänkandet kapitlet börjar. De anger inte antalet sidor i kapitlet.

2. Inledning s.41	
3. Det nya läraruppdraget s.49	
4. Ett förändrat uppdrag för lärarutbildningen s.75	
5. Kommitténs principiella utgångspunkter s.107	
6. Lärarutbildningens nya struktur s.123	
7. Utbildning av lärare i yrkesämnen s.153	Utgår i analysen
8. Nya lärarexamina s.175	
9. Kompetens för att möta alla elever s.191	Utgår i analysen
10. En ny skolledarutbildning s. 211	Utgår i analysen
11. Lärares kompetensutveckling s.231	Utgår i analysen
12. En forskningsstrategi för lärarutbildning och pedagogisk yrkesverksamhet s.255	Utgår i analysen
13. Lärarna i lärarutbildningen s.279	
14. Dimensionering av grundläggande lärarutbildning s.301	
15. Rekrytering till lärarutbildning s.327	
16. Mål och principer för styrning av lärarutbildning s.359	
17. Genomförande av reformen m.m s. 385	

Tabell 4: Förteckning över urval i materialet för analysen, SOU 2008:109

SOU 2008:109	
1. Uppdraget s.53	
2. Bakgrund s.63	Utgår i analysen
3. Kompetensbehov för blivande lärare s. 191	
4. Nya utbildningar och examina s.309	
5. Lärarutbildningens förutsättningar, arbetsätt och inre Organisation s.361	
6. Forskning och forskarutbildning s.381	Utgår i analysen
7. Lärarutbildningen i samverkan s. 395	Utgår i analysen
8. Dimensionering av lärarutbildning s.411	
9. En hållbar lärarutbildning – avslutande reflektioner s. 419	
10. Ekonomiska konsekvenser av förslagen s.429	Utgår i analysen